

THOMAS CARLYLE VE BEDİÜZZAMAN

Önemle ifade edelim ki, tarih boyu bütün Avrupalı papazlar ve ilahiyatçılar, İslamiyet ve Kur'an'ın aleyhine beyanlarıyla meşhurdurlar. Ancak Avrupa'nın Kur'an ve İslamiyet ile alakalı olumsuz beyanlarını iki temel olay değiştirmeye başlamıştır. Bunlardan birincisi Haçlı Seferleridir ve ikincisi de iki asır süren Batılı devletlerin Müslümanları sömürgeleştirdiği XIX. ve XX. asırlardır. Daha önce kendilerine orientalist = müsteşrik demekten çekinmeyen ve Müslümanlara da Muhammediler tabirini kullanan Batılılar, XX. Yüzyılın başlarından itibaren Müslüman tabirini kullanmaya ve kendilerine de İslamolog demeye başlamışlardır. Bu sebeple XX. Asırdan evvelki papazların ve Hıristiyan ilahiyatçılarının İslamiyet hakkındaki bazı güzel sözlerini nakletmek, onların İslamiyet ve Kur'an ile alakalı olumsuz görüşleri olmadığını ileri sürmek veya onların Müslüman olduğunu iddia etmek demek değildir.

Avrupalıların Müslümanlardan intikam aldıkları ve Müslümanlara karşı kin kustukları dönem kolonilik dönemidir. XVIII. yüzyılın başından itibaren başlamış ve 1960'lı yıllara kadar devam eylemiştir. Bu dönem sömürgecilik şeklinde kendini göstermiştir. Avrupa bütün İslam âlemini ve özellikle de Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinden çıkan toprakları sömürmekle kalmamış, katliamlar ve zulümlerle öğ almaya çalışmıştır. Bu dönemde Ortadoğu'ya musallat edilen İsrail Devleti, batılı ilim adamlarının ifadesiyle Avrupa'nın Müslümanlardan intikam devletidir.

Bugünkü Müslüman ülkelerin önemli bir kısmı, özellikle de Kuzey Afrika, Orta Afrika, Ortadoğu, Orta Asya ve Endonezya gibi nüfusun çoğunluğu Müslüman olan ülkeler Avrupa'nın ekonomik ve siyasi kontrolü altına girmişlerdir. Avrupa Hıristiyanlığın üç akımı yani Roman Katolikler, Protestanlar ve az da olsa Ortodokslar bu bölgelere misyonerler göndermişlerdir. Bu bölgelerde kiliseler kurulmuş ve de henüz İslam'ın ulaşamadığı ilkel din mensuplarından bazıları, Hindi ve Müslümanlar arasından bazı kimseler ve hatta özellikle Hindistan ve Ortadoğu'da eski kilise mensupları eğitilerek Kiliselere üye yapılmaya çalışılmıştır ve bu kiliselerin bir kısmı papazlar tarafından inşa olunmuştur.

Bu döneme rastlayan aydınlanma akımı, dünya çapında bir kültür araştırması perspektifi ortaya atması hasebiyle, büyük ölçüde Müslümanları beslemiş ve oryantal araştırmaları teşvik eylemiştir. Bu tür araştırmalar 16. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren birçok Avrupa üniversitelerinde başlamış bulunuyordu. Daha sonraki dönemlerde genel olarak adlandırıldığı üzere istişrak veya oriyantalizm, akademik araştırma ufkunu geniş tutmasına rağmen, maalesef mevcut olan peşin hükümlerden ve Avrupa'nın enanietinden kendini kurtaramamıştır.

İşte Bediüzzaman, kötü dönemde bile, bazı devlet ve kilise adamlarının Kur'an'a olan hayranlıklarını ve Hz. Peygambere olan saygılarını ifade eden sözlerini

nakletmekle, Müslümanları ümitlendirmek ve Batılılara da kendi içlerinde dahi İslam'ın dostları olduğunu göstermek için bu sözleri nakletmiştir. Bu nakil ile asla sözlerini naklettiği insanları Müslüman ilan etmemiştir. Dolayısıyla bu maksat bilindikten sonra, İslamiyet ve Kur'an ile alakalı övücü sözleri nakledilen insanların eserlerinde aleyhte ve İslam'ın iman esaslarına aykırı laflar bulmak gayet normaldir. Bediüzzaman onların şahsiyetlerini değil, Kur'an ve İslam ile alakalı sözlerini göklere çıkarmıştır. Zaten 'Fazilet odur ki, düşmanlar dahi onu tasdik eylesin' sözü boşu boşuna söylenmemiştir.

Bizim burada yaptığımız, Bediüzzaman'ın Carlyle'a atfen naklettiği sözlerin doğru olup olmadığını belgeleriyle sorgulamaktır. Bediüzzaman Hazretleri, belki de onun sözlerini bir talebesi veya basın yoluyla okudu yahut öğrendi. Ancak bizim bizzat Carlyle'ın kitabından yaptığımız incelemede, Bediüzzaman'ın naklettiği sözlerin mana ve muhteva itibarıyla neredeyse tam tamına kitapta bulunduğunu göstermektedir. Bu insanın Hristiyanlığı bile terk eden ve dinlere sıcak bakmayan bir şahıs olduğu unutulmamalıdır.

- **Thomas Carlyle Kimdir?**

İskoç asıllı tarihçi, yazar ve eleştirmendir. **4 Aralık 1795** tarihinde İskoçya'da doğdu. Ailesi onun bir papaz ve misyoner olmasını istediği halde o Edinburg Üniversitesi'ne gittiği senelerde Hristiyanlığa olan inancını kaybetti; ancak Kalvinist değerlere olan bağlılığı hayatı boyunca devam etti (**1809**). Bu sırada belli bir konu üzerinde yoğunlaşmamakla beraber çok sayıda eser okudu. Matematik eğitimini alarak 1814'te bu dersi vermeye başladı.

1819 Üniversitesi'ne hukuk eğitimini almak üzere üniversiteye geri döndü. Bu tarihlerden itibaren inanç dünyasında önemli değişiklikler ve gelişmeler oldu. Bu durumu 1836 yılında kaleme aldığı "Bay Teufelsdröckh'ün Yaşamı ve Düşünceleri" adlı eserinde yazdı. Bu arada Alman Edebiyatına ve özellikle Goethe'ye ilgi duydu. 1826 yılında evlendi. Bu dönemde ve evliliği boyunca maddi sıkıntı çekti.

Geçimini yazdığı yazılarla sağlamaya çalışıyor ancak, gerekli desteği görmüyordu. Buna rağmen fikirlerinden ödün vermediği gibi, büyük bir tarih eserini yazmaya başladı. Büyük maddi sıkıntı yaşamasına rağmen böyle bir girişimde bulunması dikkat çekicidir. Bu eserle beraber yoğun tarih araştırmalarına girişti. Bundan sonra çok sayıda konferans çağrısı aldı. Maddeciliğe ve rasyonalizme karşıydı. Siyasi ve kültürel tarihin akışını ancak olağanüstü kişilerin değiştirebileceğini savundu. İlahi aydınlığı hedef aldı.

1837 yılında "*Fransız Devrimi*" adlı büyük eserini kaleme aldı. Yalnızca giysilere ve dış görünüme önem verilen, riyakâr bir toplumda yaşamaktan müthiş bir derecede rahatsız oldu. Fransız Devrimi sonrası saray mensubu ve soyluların çılgınlık ve bencilliklerini eleştirdi. Bu durum onu manevi değerler üzerinde daha fazla yoğunlaşması neticesini verdi.

Gittikçe müthiş bir derecede kök salan ve toplumda şiddetli bölünmelere, sınıflar arasındaki farkın zenginden yana gelişmeyi netice veren, kapitalist sisteme şiddetle karşı çıktı. "Chartism" (1840), "Kahramanlar" (1841), "Geçmiş ve Bugün" (1843) adlı eserlerinde, liberal yaklaşımları eleştirdi. Burjuva sınıfının vurdumduymazlığı ile rejim karmaşasına eleştiriler yöneltti. Geleneksel iktisadi sisteme karşı çıktı. Bozulan ve gittikçe yok olan değerler üzerine eğilerek, bunların yaşatılması veya yeniden topluma kazandırılması gereği üzerinde durdu.

Daha önce eğitim gördüğü Edinburg Üniversitesi'nin rektörlüğüne atandı ve göreve başlarken yaptığı ilk konuşmada yüksek ahlakı öğütledi. Aynı yıl bastırdığı "Kitap Seçimi Üzerine" adlı eseri ve başarılı rektörlüğü ile parlak bir başarı kazandı. İnanç noktasında en çok vurguladığı konu; Yaratıcı'nın yüceliği ve ruhun ölümsüzlüğüdür.

On dokuzuncu yüzyıldaki kargaşadan ötürü, daha önceki düzene övgüler yazdı. Ancak, Protestan Kalvinist eğilimleri olan bir Hıristiyan olarak dogmatik Katolik kilise hiyerarşisinden tiksindiği gibi sonraları Hıristiyanlığı da reddetti. Ülke çapında bir üne kavuşup maddi sıkıntıları aştığı, feraha ulaştığı bir anda eşinin ölümü, hayatı üzerinde çok etkili oldu. Bundan sonra geçen on beş yıl boyunca kendini toparlayamadı. 1881 yılında 5 Şubat'ta Londra'da öldü.(1)

Carlyle ve "Kahramanlar"ı

Carlyle, **1841**'de yayınlanan ve en ünlü kitabı olan "On Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History" adlı eserinde; Hz. Muhammed'i "Peygamber Kahraman", Dante ve Shakespeare'i "Şair Kahraman", Protestan Hıristiyanlığın öncüsü ismi Martin Luther ve Knox'u "Din adamı Kahraman", Johnson ve Burns'i "Edebiyatçı Kahraman", Cromwell ve Napoleon'u da "Hükümdar Kahraman" olarak tanımlayan görüşlerini kaleme aldı. Bu kitabının Hz. Muhammed s.a.v. ile ilgili kısmı, "Peygamber Kahraman Muhammed" adıyla Türkçe'ye çevrilerek -1958, 1963 yıllarında - yayınlandı. 1977 yılında Behzat Tanç'ın çevirisi ile yayınlanan kitabı tam metin olarak son olarak **2004** yılında *Ötüken yayınları* arasında yayınlandı.(2)

Carlyle "Hz. Muhammed'e hayranlığını ve birbiriyle savaşan kabilelerin ve bedevi insanların nasıl bir insanın tek başına tebliğ ve gayretleriyle 23 yıl gibi kısa bir zamanda nasıl güçlü ve medeni millet haline getirdiğini" açıkça kabullenmiş ve dünyaya haykırmıştır. Ancak bu kitabının ilgili kısmında İslam Peygamberinin faziletlerini dile getirip övdüğü satırların ardından, hemen Kur'an-ı Kerim ve Hz. Rasulullah ile ilgili çok vahim ve İslam akaidi açısından küfr-ü mutlak olarak değerlendirilecek çok hatalı değerlendirmeleri vardır.

Ömrü boyunca arayış içinde olan ve çok sayıda eser okuyan Carlyle, Vatikan merkezli Papalık kilisesini ve Katolik Hıristiyanlığı eleştirdiği gibi Hz. Muhammed'in "bazı iyi nitelikleri de olduğu"nu yazdığı eseri ilgi çekti. Dini taassubun hüküm sürdüğü ve İslam beldelerinin tek tek işgal edildiği bir dönemde, bir üniversite rektörünün Hz. Muhammed hakkında o zamana kadar bir Hıristiyan aydınından hemen hiç işitilmemiş sözlerinin dikkat çekmesi de olağan bir

durumdur.

Maalesef, Kur'an hakkında bazen edep sınırlarını aşan sözler de söylemiştir. Fakat bu sözlerin cehaletten geldiğini bizzat yine müsteşrikler açıklamışlardır. Ayrıca Carlyle'in Kur'an'ın esas metnine değil, çok eksik bir şekilde ve iyi olmayan bir İngilizceyle George Sale tarafından yapılmış olan tercümeyle tenkitlerini yönelttiğini de nazara almalıyız.(3)

Bediüzzaman Said Nursi ve Carlyle

Bediüzzaman Said Nursi'nin Carlyle ismini anarak eserlerine atıf yaptığı ilk metin Hutbe-i Şamiyye'dir ki, bu metin 1912'de Şam'da Emeviyye Camii'nde irad edilen bir hutbeye dayanmaktadır. Bu sözleri ya bir talebesinden duymuş yahut bir gazeteden iktibas eylemiştir. Diğer eserlerinde de atıf yaptığı sözlerin kaynağını bizzat Carlyle'in orijinal eseri ile karşılaştırdık ve önemli ölçüde esas ve muhteva tuttuğunu gördük.

Bediüzzaman Said Nursi'nin Carlyle'dan naklederek sözlerine atıfta bulunduğu eserlerindeki Carlyle'a ait bazı ifadeler şunlardır:

1. "İslâmiyet gayet parlak bir ateş gibi doğdu. Sair dinleri kuru ağacın dalları gibi yuttu. Hem bu yutmak İslâmiyetin hakkı imiş. Çünkü sair dinler -fakat Kur'ân'ın tasdikine mazhar olmayan kısmı- hiç hükmündedir."

"En evvel kulak verilecek sözlerin en lâyıkı Muhammed'in (aleyhissalâtü vesselâm) sözüdür. Çünkü, hakikî söz, onun sözüdür."(4)

2. "Başka kitaplar, hiçbir cihette Kur'ân a yetişemez. Hakiki söz odur, onu dinlemeliyiz."(5)

3. "Kur'ân'ı bir kere dikkatle okursanız, Onun husûsiyetlerini izhâra başladığını görürsünüz. Kur'ân'ın güzelliği, diğer bütün edebî eserlerin güzelliklerinden kâbil-i temyizdir. Kur'ân'ın başlıca hûsûsiyetlerinden biri, onun asliyetidir. Benim fikir ve kanatime göre, Kur'ân, serâpâ samîmiyet ve hakkâniyetle doludur. Hazret-i Muhammed'in (a.s.m.) cihâna tebliğ ettiği dâvet hak ve hakîkattir."(6)

Merak edenleri, şimdi de Carlyle'in kitabındaki ilgili bazı paragrafları okumaya davet ediyoruz:

"Peygamberler arasında kahramanlarla ilgili bu bölümde Muhammedi (SAV) seçtik. Çünkü bana göre O gerçek bir peygamberdir. Hakperest olmam gerekiyorsa Ondan sadece güzel sözlerle bahsetmem lazım. Onun dünya ile ilgili söylediklerini anlamaya çalışalım; dünyanın Onunla nasıl anlam kazandığı ve kazanmakta olduğunu ancak o zaman cevaplayabiliriz."

"Bizim şimdiki tezimiz olan, Onun -haşa- sahte bir Peygamber ve ortalığı

karıştıran biri olduğu ve Onun getirdiği dinin sadece sahteliklerle ve uydurmalarla dolu olduğu gibi safsatalar, artık savunulamaz hâle geldi. Onun hakkında üst üste söylenile gelen yalanlar, sadece bizim için utanç kaynağıdır.”(7)

“Bütün bu yalanları bertaraf etmenin zamanıdır. Bu insanın sözleri (Kur’an’ı kastediyor) 180.000.000 insana 1.200 yıldır hayat rehberi olmuştur. Bu 180.000.000 insan bizim gibi Allah tarafından yaratılmıştır. Bu anda daha çok ve sayıları her gün artan bir insan grubu, diğer bütün sözlere değil Onun sözlerine inanmaktadır.”

“Yani şimdi Yüce Yaratıcı tarafından yaratılan bu kadar insanın sadece bir sefilâne aldanmaları mı diyeceğiz, uğruna yaşadıkları ve öldükleri bu davaya? Ben, kendi adıma, böyle bir safsataya inanmam. Bunun dışında her şeye inanırım.”

“Bunlar Şüphencilik Çağının ürünleridir. Bunlar insan ruhunun en feci şekilde felce ve dumura uğramış olduğunu gösterir: Dünyada bundan daha bedbaht bir teori ortaya atılmamıştır zannederim. Sahte bir adam mı bir din kurmuş? Bu ne biçim safsata, sahte bir adam kerpiçten bir ev bile yapamaz. Şayet harçtan, pişmiş çamurdan ve kullanacağı diğer malzemelerden bihaberse yaptığı ev değil, çöp yığını olur! Böyle bir yapı on iki asır ayakta duramaz ve 180.000.000 insanı barındıramaz; derhal çöker. Akli olan, Hayır, asla, hâşâ ve kella diye haykırır!..”(8)

“Ancak büyük bir İnsan için, özellikle Onun için ben Onun hakiki bir Peygamber’den başka bir şey olabileceğinin inanılmaz olduğunu ileri sürmeye cüret ediyorum. Ne Mirabeau, ne Napolyon, ne Burns ve nede Cromwell, kim olursa olsun, hiçbiri samimiyet olmadan bir şey yapamazlar. Derin, büyük, tam samimiyet kahramanların ilk özelliğidir.”(9)

“Muhammed’e (SAV) beyhudelik isnat etmek veya Ona sahnelik bir oyuncu ve bir zavallı komplotcu olarak bakmak asla düşünülemez; Onu böyle anlayamayız.”(10)

“Onun getirdiği mesaj (Kur’an), gerçek bir mesaj idi. Onun sözleri sahte değildi, yaptıkları da ahmaklık veya taklit hiç değildi; Tabiatın bağrından fişkırın ateşli bir hayat kütlesi idi; Dünyayı tutuşturmak için; Dünyanın Yaraticısı çünkü böyle emir buyurmuştı. Onun hataları, eksiklikleri, samimiyetsizliği –ki bunların Onda varlığı ispat bile edilememiş- Onun hakkındaki birinci gerçeği etkilemeye yetmemiş.”

“Biz Onun hata yaptığını söylemekle bile hata yapıyoruz. Onun için bunları bir kenara bırakıp, Onun ciddi ve gerçek mesajlar verdiğinden emin olarak, O ne demiş bir kulak verelim.”(11)

“Böyle bir adamın sözü Tabiatın kalbinden gelen bir sestir. İnsanlık bu sese kulak vermelidir; bunun dışındaki her Şey boŐa esen rzgr gibidir.”

“Bu adamın sorduğu binlerce sorulardan ve düşüncelerden bir kaç tanesi: **‘Ben kimim? İçinde yaŐadığım ve dipsiz bucaksız olan, adına Kinat dediğimiz Şey nedir? Hayat nedir? Ölüm nedir? Ben neye inanmalıyım? Görevim nedir?’** Hıranın gaddar kayaları ve kumlu yalnızlıklar cevap vermiyordu. Gökteki mavi sema, parıldayan yıldızları da cevap vermiyordu. Cevap yoktu. Sukut ve karanlık hkimdi. Bu adamın kendi ruhu ve Onun içindeki ilahi ilhamlar cevap vermeli idi!”.(12)

“Muhammed (SAV) kırk yaŐlarında idi ve Mekke’ye yakın Hıra dağında Ramazan ayında inzivaya çekilmişti, bu büyük sorular hakkında düşünmek için ve bir gün eŐi Hatice (RA)’ya Rabbinin nimeti olarak bütün bu soruların cevabını bulduğunu söyledi; karanlık ve Őüphe izale olmuştı, her Şey ayan beyan ortada idi. Bütün bu putların ve tapılanların manasız tahta parçalarından ibaret olduğunu ve Allahın Bir olduğunu ve her yerde hazır ve nazır olduğunu anlattı. Bizim bütün bu putları bırakıp O Tek olan Allaha inanmamız gerektiğini söyledi. Allah’ın büyük olduğunu anlattı, Onun dışında her Őeyin küçük kaldığından bahsetti! Gerçek İlahın O olduğunu. Tahta putların sahte olduğunu ders verdi. Biz ve bizimle her Şey sadece Onun glgesiyiz dedi. Ve İslamiyet’ten bahsetti, Allah’a teslim olmamız gerektiğini. Bizim kuvvetimizin ancak Ona teslim olmakla ortaya çıkacağını anlattı. Onun bize göndereceği her Őeyin, velev ölüm bile olsa dahi iyi olduğunu, hatta en iyisi olduğunu anlattı; biz kendimiz Allaha teslim ediyoruz – **“Şayet İslam bu ise”**- diyor Goethe, **“Biz hepimiz İslamiyetle yaŐamıyor muyuz?”** Evet, biz hepimiz, Şayet hayatımızda biraz ahlak var ise, böyle yapıyoruz.”(13)

Fazla söze ihtiyaç var mı?

DİPNOTLAR:

1. bk. <http://sites.google.com/site/tasavvufsufiler3/carlyle1>.
2. bk. Mark Cumming, *The Carlyle Encyclopedia*, 2004; Simon Heffer, *Moral Desperado-A Life of Thomas Carlyle*, Weidenfeld & Nicolson, 1995;
3. Thomas Carlyle, *Heroes and Hero Worship*, Project Gutenberg's E-Text.
4. Bediüzzaman, *Hutbe-i Şamiyye* sh. 36-37;
5. Bediüzzaman, *Emirdağ Lahikası*, sh. 235; Buna yakın manalar için bk. Thomas Carlyle, *On Heroes, Hero-Worship, And The Heroic In History: Six Lectures*, Chapman and Hall, 1842, sh. 76.
6. Bediüzzaman, *İşarat el-İ'caz*, sh. 265.
7. Thomas Carlyle, *Heroes, Hero-Worship and The Heroic in History*, (New York, John Wiley & Son, 535 Broadway; 1866), sh. 39.
8. Thomas Carlyle, *Heroes, Hero-Worship and The Heroic in History*, (New York, John Wiley & Son, 535 Broadway; 1866), sh. 40.
9. Thomas Carlyle, *Heroes, Hero-Worship and The Heroic in History*, (New York, John Wiley & Son, 535 Broadway; 1866), sh. 40-41.
10. Thomas Carlyle, *Heroes, Hero-Worship and The Heroic in History*, (New York, John Wiley & Son, 535 Broadway; 1866), sh. 41-42.
11. Thomas Carlyle, *Heroes, Hero-Worship and The Heroic in History*, (New York, John Wiley & Son, 535 Broadway; 1866), sh. 42-43.
12. Thomas Carlyle, *Heroes, Hero-Worship and The Heroic in History*, (New York, John Wiley & Son, 535 Broadway; 1866), sh. 49.
13. Thomas Carlyle, *Heroes, Hero-Worship and The Heroic in History*, (New York, John Wiley & Son, 535 Broadway; 1866), sh. 50; Nuri DELEN, "Thomas Carlyle's *On Heroes and Hero-Worship and Heroic in History*" in *Fountain*, October - December 2004.

Issue :48; Thomas Carlyl'in adı geçen eserini tamamen okuyarak bu güzel tercümeleeri benim için temin eden Üniversite Genel Sekreterimiz Tural KOÇ Bey'e teşekkür ediyorum...